

NE...NE'Lİ VEYA NE...NE DE'Lİ BAĞLAMA EDATLARINDA OLUMSUZLUK SORUNU

Ciden Sena MENABİT

Özet

Bu çalışmamızda ne...ne'li veya ne...ne de'li bağlama edatlarının kullanım özellikleri ve olumsuzluk sorunu incelenmiştir.

İlk başta, örneklere dayanarak ne...ne veya ne...ne de'nin Farsça, Fransızca, İngilizce, Almanca'daki genel özellikleri ortaya konulmuştur. Daha sonra, söz konusu yapılar gramercilerin nasıl ele aldıkları yönüyle incelenmiştir ve bütün bu yapıların bağlama edatları olduğu önerilmiştir. Konuyu ele alırken özellikle ne...ne'li veya ne...ne de'nin olumsuz şekilleri üzerinde durulmuştur.

Son olarak, incelenen bağlama edatlarının görev ve kullanım açısından tespit edilen özellikler özetlenmiştir.

Anahtar kelimeler: bağlama edatları, olumsuz, fiil, cümle.

Résumé

Dans ce travail nous avons analysé les caractéristiques d'utilisation et le problème de la negation dans les conjonctions avec ni...ni. En premier lieu, nous avons établi les caractéristiques générales de l'utilisation ni...ni en persanne, français, anglais, allemande et ceci -en nous basant sur quelques exemples.

Par la suite, les structures en question ont été analysé par la manière qu'elles sont traités par la grammairiens et nous avons appris que toutes ces structures sont des conjonctions. Lorsque nous avons commencé a traiter le sujet, nous nous sommes attardés sur les formes négatives de ni...ni.

Dernièrement nous avons resumé les caractéristiques de fonction et d'utilisation des

conjonctions d'apres nos déterminations.

Les mots clés: les conjonctions, négation, verbe, phrase.

Bu makale, Prof. Dr. Hamza Zülfikar'ın danışmanlığında A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırladığım “ Cümle bilgisi açısından ne...ne, hem...hem, ya...ya, ister...ister bağlama edatları” adlı yüksek lisans tezinden bir bölüm alınarak hazırlanmıştır.

Türkçe, Hint-Avrupa dil ailesinin içindeki Asya dillerinden Farsça, Avrupa dillerinden de Fransızca ve İngilizcenin kısmen etkisi altında kalmıştır. Söz konusu dillerin etkisi Türkçenin yapısında bulunmayan ön eklerin dışında kelime gruplarına hatta cümle kuruluşlarına kadar inmiştir.

Türkçedeki *ne...ne* ve *ne...ne de*'nin kullanımını ele almadan önce, Fransızca, İngilizce, Almancadaki bu bağlama edatının kullanım özelliklerine değinmek yerinde olacaktır:

Türkçedeki *ne...ne*'nin **Fransızca**daki karşılığı *ni...ni*'dir. Olumsuzluğu ifade etmektedir ve bu dilin gramerinde *bağlaç* başlığı altında ele alınmaktadır.

Bu anlamda ve görevde *ni* eski Lâtince *nec*, eski Fransızca'daki *ne*, *ned* şekillerine dayanmaktadır. XVI. yüzyıldan itibaren *ni* şekli kullanılmaya başlanmıştır ve bu *bağlaç* gramer kategorisinde belli bir yer teşkil etmektedir.

Fransızca'da *ne...ne* bağlacını kapsayan cümlelerin fiilleri olumsuzluğu ifade eden unsurlarla kullanılmaktadır: *ne...pas* veya bu iki unsurdan tek olarak *ne* kullanılır ve fiillerin şekli olumsuzdur.

“L’homme n’est *ni* ange *ni* bête”. (Pasc., *Pensées*, 358) (İnsan *ne* melek *ne* şeytandır)

“La prison ne lui parut *ni* douloureuse *ni* humiliante.” (A. France, *Crainquebille*, p.20)

(Hapishane kendisine *ne* acıklı *ne* de alçaltıcı geldi)

“...puisque *ni* Dieu *ni* les hommes ne m’ont point condamné a mourir.” (Diderot, *La Religieuse*, *Pléiade*, p.323) (...çünkü *ne* Tanrı *ne* insanlar beni ölüme mahkûm etmediler)

Eğer olumsuzluğu ifade eden her iki öge (*ne...pas*) kullanılırsa, birinci *ni*'nin bağladığı unsurun önünde yer alması şart değildir.

“Il n’oublie pas l’artillerie *ni* le bagage.” (La Bouyère, X, II) s.1234 (O *ne* teçhizatlarını *ne* eşyalarını unutuyor.)

Eğer cümlede *jamais* (“hiçbir zaman”), *personne* (“hiç kimse”), *rien* (“hiç”) kelimelerden biri yer alıyorsa, *ni*'nin bağladığı unsurun önünde gelmesi şart değildir.

“Je ne vois jamais (ni) son père, ni sa mère.” (Ben hiçbir zaman *ne* babasını *ne* annesini görüyorum.)

“Je ne parle à personne (ni) de ses affaires ni des ses projets.”¹ (*Ne* işlerinin *ne* projelerinin hakkında kimseyle konuşmuyor.)

İngilizce'de *ne...ne* bağlacı *neither...nor* terimleriyle ifade edilir ve *denklik bağlaçları* (“correlative conjunctions”) başlığı altında incelenir. Yüklemler olumlu şekliyle kullanılır.

“That book is *neither* interesting *nor* accurate.” (Bu kitap *ne* ilginç *ne de* doğru)

“*Neither* her husband *nor* her children speak English.” (*Ne* kocası *ne de* çocukları İngilizce konuşuyor.)

“The result was *neither* good *nor* bad.”² (Sonuç *ne* iyi *ne de* kötü oldu)

“The equipment is *neither* accurate *nor* safe” (Aletler *ne* tam *ne* güvenliydi.)

“*Neither* Eric *nor* Nick could apply for the job.” (*Ne* Eric *ne de* Nick iş için müracaat edebilirdi.)³

Almanca'da *ne...ne* için *weder...noch* bağlacı kullanılmaktadır. Bu bağlacı içeren cümlenin fiili olumludur.

“*Weder* nimmt sie Ihre Medikamente, *noch* geht sie zum Arzt.” (*Ne* ilaçlarını kullanıyor *ne de* doktora gidiyor.)

“Sie will *weder* ihn sehen, *noch* seine Stimme hören.” (Onun *ne* sesini duymak *ne de* görmek istiyor.)

“Ich habe es *weder* gesehen, *noch* etwas darüber gehört.”⁴ (*Ne* gördüm *ne* hakkında bir şey duydum.)

Ne...ne'li cümlelerin fiilini olumsuz yapmadan, anlam olarak olumsuzluk ifade etmesi Farsçadan gelen bir gelenektir. Prof. Dr. Mürsel Öztürk, *Farsça Dilbilgisi*⁵ adlı çalışmasında *ne...ne* bağlama edatını aynı görevdeki isimleri veya eşit cümleleri birbirine bağlayan ve cümlelere olumsuzluk anlamı katan bir bağlaçtır” biçiminde tanımlar.

¹ Maurice, Grevisse, *Le Bon Usage*, Duculot, Onzième Édition, 1980, s.1073, 1233 -1234

² Schramper Azar, Betty, *Understanding and Using English Grammar*, Second Edition, 1989, s.291

³ *Revealing Advanced Grammar*, s.144, 152, 160, 161

⁴ *Lehr und Übungsbuch der deutschen Grammatik*, s.123

⁵ Öztürk, Mürsel, *Farsça Dilbilgisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.147, 151

Dr. Muhammed Mu'in ise *Ferheng -i Farisi*⁶ adlı çalışmasında söz konusu bağlama edatını “olumsuz cümlelerde bağlaçtır” şeklinde açıklar.

Anlamca olumsuzluk ifade eden bu yapılarda bazen fiilin de olumsuz biçiminin kullanılmış olması ise, bir sorun olarak öteden beri karşımıza çıkmaktadır.

Ne...ne, ne...ne de' nin bağlama edatının Türkiye Türkçesindeki kullanım özelliklerini ele almak yerinde olacaktır.

Türkiye Türkçesinde ne...ne, ne...ne de bağlama edatı başlangıçtan bu yana *Ne şiş yansın ne kebab, Ne kokar ne bulaşır, Ne dağda bağım var ne çakaldan davam var* atasözleriyle ifade edilen cümlelerde kullanılmış ve kabul görmüştür. Bu yapılar içinde ne...ne bağlacı geçmektedir. Benzeri pek çok özdeyişte, atasözü ve kalıplaşmış cümlede ne...ne'li yapıları görmek mümkündür.

Yaklaşık 700 yıllık bir dönem içinde kalıplaşan bu yapılarda yüklem olumludur: *ne devlet başda kalur ve ne can tende* (Zeynep Korkmaz, *Marzuban - name Tercümesi*, 19a -13, 14, s.223) Yüklemin olumsuz olabileceğinin kuralı ise, son dönem, yani özellikle Cumhuriyetin ilânından sonraki dönemlerde yazılan gramerlerde görülmektedir. Bu durumla ilgili örnekler ve yapılan açıklamalar aşağıda işlenecektir. Aşağıda vereceğimiz örneklerde yüklem olumsuz olmasının tarihi, kanaatimizce biraz daha derine, hatta Tanzimat dönemine kadar inebilmektedir. Ancak yukarıdaki durumların aksine kullanımda bazen fiilin de olumsuz olduğunu görülmektedir.

Tanzimat yazarlarından Ebüzziya Tevfik Bey 1900'li yılların başında *Ne Edat- ı Nefyî Hakkında Tettebbuat*⁷ adlı küçük cep kitabı niteliğindeki çalışmasında bu konuya yer vermiştir. Yazarın belirttiğine göre, kitabın yazılmasına şu örnek cümle sebep olmuştur: “Bu eserlerde ne kafî veya nisbî bir hakikat -i târihiyye, ne de samimiyet ve irticâlden münbais bir hakikat -i rûhiyye taharrî etmemelidir.”⁸ (* çeviri: Bu eserlerde ne kesin veya kısmi bir tarihi gereği, ne de içtenlik ve doğaçlamadan ileri gelen bir ruhi gereği araştırmamalıdır.)

Burada fiil olumsuz biçimde kullanılmıştır ve fiilin olumsuz oluşu bu kitapçığın konusu olmuştur.

“(Ne) harfi lisânımızda sûret -i mükerrerede dâhil olduğu cümlelerin hükmünü menfî ve suver -i inşâ'yyesini müsbet kılan bir edât -ı neyfidir. Bunu lisânımızın aslı olan Çağatay Türkçesinde de böyle görmekteyiz.”⁹ (*çeviri: Ne harfi dilimizde tekrar edilmesi durumunda cümlelerin fiili olumsuz ve kuruluş şeklini

⁶ Mu'in, Muhammed, *Ferheng -i Farisi*, Emir Kebir Yayınları, Tahran, 1363, s.5166, 5237

⁷ Ebüzziya, Tevfik, *Ne Edât -ı Nefyî Hakkında Tettebbuat*, İstanbul, 1909, s.5 -7, 10, 11, 17- 48, 32, 48 - 51

⁸ a.g.e. s. 1

⁹ a.g.e. s. 5

olumlu kılan bir olumsuzluk edatıdır. Bunu dilimizin aslı olan Çağatay Türkçesinde de böyle görmekteyiz) diyen Ebüzziya Tevfik, çalışmasında ayrıca tezini böylece ortaya koymuştur. Ona göre, “Türkçe bir cümlede “ne” olumsuzluk edatı tekrarlı olarak kullanıldığı zaman cümlenin anlamı olumsuz, yüklemi ise olumludur.

Ayrıca bazılarının “Ne pazarda ne de çarşıda aramadık yer bırakmadım” şeklinde fiili olumsuz olarak kullandıklarına da işaret etmektedir.¹⁰ Konu ile ilgili açıklaması şöyledir:

“Kırk elli senelik bir dönem hariç, altı yüz senelik edebiyat devrimizdeki nazım ve nesir türlerinde yazılan eserlerde bu durum görülmez. Bu tekrar edatı, hepsinde de olumlu fiille tamamlanmıştır. Esâs -ı mesele nazımdan ziyâde nesre aittir. Çünkü nazımda (zarûret -i vezin) mazereti şûaramız indinde öteden beri muteber olduğundan, eşârında (ne) edât-ı nefiyle beraber fi’l -i menfî irât etmiş şuarâmız gösterilse bile esâs ideyi değiştirmek”¹¹ Burada anlaşıldığına göre yüklem olumsuz olması yeni bir gelişim olarak değerlendirilmiştir. E. Tevfik ayrıca böyle bir durumun daha çok nesirde görüldüğünü savunur ve fiilin temelde olumlu olması gerektiği üzerinde durur.

Bu açıklamalardan sonra “ne” tekrarında fiilin olumsuz kullanılmaya başlamasının tarihçesine geçen Ebüzziya, önce “bu edâtın vaz -ı aslîye muhali olarak istimâl olunmasından dolayı ilk defa, bundan otuz sene evvel *Vakit* gazetesiyle *Tercüman-ı Hakikat* arasında bir bahis cereyân etmiş idi” diyerek, bu konuda yapılmış olan ilk tartışmaya dikkatleri çeker. Onun anlattığı kadarıyla Ahmet Midhat, “ne” tekrarını içeren bir cümlesini olumsuz fiille bitirmiştir. Mesela; (Ne senin, ne de onun kitabı işe yaramaz) yolunda bir kavilde” bulunmuştur. *Vakit* gazetesi buna sağlam ve isabetli delillerle itiraz etmiş, *Tercümân-ı Hakikat*’in inatçı tutumu yüzünden sürüp giden münakaşa bir sonuç alınmadan kesilmiştir. Bununla birlikte o tarihten sonra *Tercümân-ı Hakikat* inat ve ısrarla “ne” tekrarını “hâvi yazdığı şeylerde hep fi’l-i müsbete bedel fi’l- i menfî” getirmiş o gazeteyi okuyan yeni yetmeler bu “tarz-ı beyâna ittibâ edegeldiğinden”, biz de “(ne) edâtının suret- i istimâlinde iki fırka-i mütehâlife” ortaya çıkmıştır.¹²

Görüldüğü gibi o tarihlerde iki ünlü gazete arasında da bu konuda görüş ayrılığı çıkmış ve konu birkaç makalenin çıkmasına vesile olmuştur. *Vakit* gazetesi böyle bir cümlede fiilin olumlu olmasını doğru bulurken, *Tercümân -ı Hakikat* yüklem olumsuz olabileceğini öne sürmüştür.

Ebüzziya Tevfik ilk tartışmayı işaret ettikten sonra, ele aldığı olumsuzluk biçiminin olup olamayacağı meselesi üzerinde öteden beri duran yazarlara ve kitaplara değinir. Önce nerelerde nelerin ne kadar geçtiğini tespit eder ve şu isimleri anar:

¹⁰ a.g.e. s. 6

¹¹ a.g.e. s. 32

¹² a.g.e. s.10,11

Recaizade Mahmut Ekrem (*Talim -i Edebiyat*), *Nahv -i Türkî*, Muallim Naci (*Mekteb -i Hukuk*'ta verdiği edebiyat derslerinde), Hakkı Bey (*Esrâr -ı Belâgat*), Cevdet Paşa (*Kavâid -i Osmâniyye*), Kütahyalı Abdurahman Efendi (*Kıstasü'l -Lisân*).

Yazarın örnekler vererek bahsettiği kadarıyla bunlardan Recaizade Mahmut Ekrem, yerilmekten çekindiği için kesin konuşmaktan kaçınmış, diğerleri bu edatın “vaz-ı aslî hilâfından olarak zü'l-vecheyn bir tarz-ı isti'mâl re'yinde”¹³ (* çeviri: asıl görevi dışından olarak iki yönden bir kullanım şekli savunmuşlardır. Fiilin olumsuz veya iki türlü olabileceğine dâir en ufak bir şey yazmamışlardır. Bundan dolayı E.Tevfik, “Eğer bazı tarz -ı ibâre veyâ zarûret-i rabt ilcâsıyla harf -i müsbete bedel harf-i nefy getirilmesi vâki olsa idi mâdemki bu zatlar lisânımızın kavâidini tedvin etmişlerdir; kitaplarında o sûret -i istimâli de beyân etmeli idiler.”¹⁴ (* çeviri: Eğer bazı ifade şekli veya birbirine bağlanması zorunluğunun gereği olumlu harfe karşılık olumsuz harf getirilmesi gerekirse, mâdemki bu kişiler dilimizin kurallarını düzenlemişlerdir, kitaplarında o kullanım şekli de açıklamaları gerekirdi) der.

Kısaca E. Tevfik, bu şahsiyetlerin fiilin olumsuzluğundan bahsetmediklerini, dolayısıyla bunun yanlış olduğunu ifade etmektedir.

Konuya eğilenler içerisinde Recaizâde Ekrem ile Muallim Naci'nin görüşlerini genişçe ele alan E. Tevfik, bunları özetlemiş, değerlendirmiş, kendince eksik olan noktaları ve yanlışları belirleyerek, düzeltmeler yapmıştır. Bu arada gerek söylediklerini ispat etmek, gerekse “ne” tekrarında olumlu fiilin değişik yerlerdeki kullanımını gösterebilmek için, geçmişin şâir ve yazarlarımızdan bol bol örnekler sıralamıştır.

“Biraz da *Esrâr - Belâgat* sahibiyle konuşalım” diyen Ebüzziya'ya göre Hakkı Bey, Muallim Naci'nin bu konudaki görüşünü ve sınıflandırmasını kelimelerin yerini değiştirerek aynen almış, edebî olmadığı için meseleye delil sayılmayacak üç misâl eklemiştir.

“Ne” olumsuzluk edatını olumsuz fiille kullanılmaya başlamasının tarihî geçmişini böylece özetleyen ve mesele hakkında söylenenleri aktararak değerlendiren E. Tevfik, “Tekmile -i Bahs” başlığı altında konuyu yeniden toparlar ve manzum - mensur edebî eserlerden seçtiği örneklerle iddiasını ispata çalışır.

Örneklere geçmeden önce şu görüşlerini dile getirir: “Dilimizin gramer kuralına göre “ne” olumsuzluk edatı, herhangi bir cümlede tekrarlı kullanılırsa, cümlenin manası olumsuz, fiili ise olumlu olur. (*Ne sende var, ne bende var.*) Bu cümleler fiilsiz de kullanılır. O zaman kesik cümle adını alır. (*ne selâm, ne kelâm*) vezin zarûriyetiyle yazılanlar dışında “ne” edatının tekrar edildiği cümlelerde fiil hep olumlu kullanılmıştır” diyen E. Tevfik, konuyla ilgili örnekleri şu başlıklar altında sınıflandırmıştır:

¹³ a.g.e. s.17

¹⁴ a.g.e. s.17

-Birinci “ne”den sonra ikinciden önce kullanılan olumlu fiille ilgili örnekler:

“Terk -i ser -râh -ı melâmette hünerdir demeyiz

Ne hüner demek olur; ana hâkîkatte *ne* ayb” (Ruhî, s.55)

“Maķâm -ı ķurbe iren Hıķķ budur ki dñyānuñ

Ne ķaşr -ı ķaysarın ister *ne* ķaşr -ı dārāsın” (Ruhî, s.55)

Örneklerde görüldüğü gibi ikinci bölümde fiil kullanılmıyor ve fiil okuyucunun düşüncesine bırakılıyor.

- Her iki “ne”den sonra, olumlu bir fiille kurulan örnekler:

“Fitne, bir uyumuş yılandır. Uyandıрмаğa gelmez. Uyanırsa *ne* karşı duranlar kurtulur; *ne de* uyandıranlar selâmet bulur”. (Cevdet Paşa, s.63)

“Biz fıkradan bir derdmendiz; *ne* kimseniñ ziyânına varmakla şeref veririz; ve *ne* ziyâretten tahallüf etmekle şânına noksan erdirmege”. (Ahmet Radosî, s.63-64)

“Hülâşa bu şive ile *ne* ele girer; ve *ne* ķat -ı ümid etdirir; mütalâ’ ab -ı mecbübeye benzer. Vaşlıyla *ne* aşıkını şad ve *ne* ye’ siyle berbâd eder”.

(Mütercim ‘Asım, s.64)

Birinci bölümdeki yüklem şu örnekte de ikinci bölüme geçmiştir. İkinci “ne” den sonra olumlu fiil örnekleri:

“*Ne* ķabülün ta’ ata ibâdete, *ne* reddiñ günaha, ma’ şiyete göredir”.

(Sinân Paşa, s.72)

“Bir cem’ gördüm ki hikâyetleri perişân, *ne* şafâdan anda eşer ve *ne* sıdķdan anda nişân var”. (Fuzuli, s.73)

“İnsan zâtında fânî olan ciheti mahv irüp ruḥānî olana hizmet etmelidir. Ne kendi nefesine, ne de şairlerine merḥamet eylemelidir”. (Kānizāde Rif'at Bey, s.73)

- Teyit ve kuvvetlendirme için ikiden fazla “ne” tekrarına örnekler:

" Ne kânuna, ne cebr ü zora, ne hünkâra tâbî'dir

Bu her dergâhta herkes dirhem ü dinâra, tâbî'dir” (Ziya Paşa, s.78)

“ Şöyle sermest mi' aşk -ı ilahi olsak

Ki ne didâr ne hūr ne behiştin görsek” (Fehîm, s.79)

“ ‘ Âlem bi -meh u hūrşid u felekde hergiz

Ne mühendis, ne müneccim, ne ḥakîm isterler” (Rûhî, s.79)

- “Ne”lerin tekrarından önce gelen fiiller olumsuz olur iddiasına karşı olumlu örnekler:

" Geldi ne sen gibi dehre dil -rübâ

Gördü ne ben gibi dünyâ Mübtelâ” (Riyâzî, s.81)

“Böyle bir fettan -ı ‘ âlem, böyle bir âsub -ı dehr

Gördi ne çeşmi, ne işitdi kulağı kimseniñ” (Haşimi, s.81)

Görüldüğü gibi Ebüzziya Tevfik, bu çalışmasından yeni dönem yazarlarının genel olarak ne...ne'li bağlama edatı içindeki yüklemelerin olumlu olduğu düşüncesindedir. Fiilin olumsuz oluşunu vezne bağlamakta ve bunu konunun dışında tutmaktadır.

Türkiye Türkçesi gramerlerinde konunun nasıl ele alındığına bakmak yerinde olacaktır:

Hemen belirtelim ki, E.Tevfik'in bu iddiasına karşılık son dönem gramerlerinde yüklem bu durumda olumsuz olabileceği örneklerde tespit edilmiştir. E. Tevfik'in bu çalışmasından da pek haberdar olunmadığını bu arada belirtmek gerekmektedir:

T.N. Gencan *Dilbilgisi*¹⁵ adlı çalışmasında konu ile ilgili olarak şu bilgileri veriyor:

“a) Bir tümcede **ne...ne**'lerle bağlanan ögeler, yüklemden uzaksa; yani araya başka ögeler ve daha çok, açıklayıcı sözcükler (arasözler) girmişse;

Atatürk ne ibadete, ne itikatlara, ne gerçek dinin gerçek temellerine dokunmamıştır.

(Falih Rıfkı Atay); *ne...ne*'li şekillerin örnekte görüldüğü gibi ikili değil, ikiden fazla biçimlerde kullanılması mümkündür.

b) Yüklem **ne...ne**'lerden önce gelmişse;

Açılmaz ne bir yüz ne bir pencere;

Bakıldıkça vahşet çöker yerlere. (Yağmur, Tevfik Fikret);

c) **Ne...ne** bağlaçlarının bulunduğu önermenin yüklemi koşullu ise;

Ne sen, ne ben işe karışmasaydık.

ç) **Ne...ne**'lerle bağlanan ögelerin yüklemi çekimli eylem değil de -diği, eceği, -li beri, -dikçe...yapılı eylemsilerse;

Ne memlekette konuşulan dili, ne oranın âdetlerini bilmediğinden çok zahmet çekti.;

d) Yüklemden önce, olumsuzluğu pekiştiren bir belirteç, bir tümleç ya da arasöz varsa;

...Ne geceyi geçirdiği saray, konak veya köşkü, ne de onun içinde yattığı oda hiç kimse bilmeyecek. (Falih Rıfkı Atay)

e) **Ne...ne**'lerin bağladığı ögelerden sonra bir duraklama olursa; ögelerden biri belirtme vurgusu ya da tonuyla canlandırılmak istenirse...**ne...ne**'ler olumsuzluk anlamından, yani asıl görevinden sıyrılarak “**de...de**” bağlaçları yerinde kullanıldığı için yüklem olumsuzlaşır. **Ne...ne** bağlacının ana görevi olumsuzluktur; onun için:

I. Buldukları tümcelerin yüklemeleri **olumlu** olmalıdır.

¹⁵ Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Fen Fakültesi Basım Evi, İstanbul, 1971, s.373 - 375

II. Olumlu eylem ya da eylemsi kullanmakta anlam bakımından, söyleyiş ve kullanım geleneği bakımından aykırılık, eksiklik seziliyorsa **ne...ne**'ler yerine **“de...de”** bağlaçlarını kullanmayı daha uygun görmek gereklidir.

T. N. Gencan, cümle uzunsa araya başka ögeler girmişse ve yüklem cümle başında ise yüklem olumsuz olabileceğini savunuyor.

T. N. Gencan, gramerinin c. şıkında verdiği örnek için “yüklemi koşullu ise” ifadesini kullanıyor. Buradaki yüklem koşullu değil, yüklem dilek kipindedir.

Muharrem Ergin ise *Türk Dil Bilgisi*¹⁶ adlı çalışmasında konuyu edat başlığı altında incelemekte ve sınıflandırmayı yaparken, “ünlem edatları”, “bağlama edatları”, “son çekim edatları” diye konuyu üçe ayırmaktadır. Bizim ele aldığımız konuyu, M. Ergin “karşılaştırma edatları” başlığı altında incelemiştir, *ne...ne* ile *da(de)...da(de)* için Türkçe asıllı olduğunu *ne...ne*, *ne* zamirinden alındığını savunmuştur. Konuya değindiğinde karşılaştırma görevini esas almıştır ve şu bilgileri vermiştir:

“*ne...ne* edatı <<hiç biri>> ifadesiyle menfilik edatı durumunda olduğu için bulunduğu cümlede fiil umumiyetle müsbet olur. Fakat menfi de kullanılmaktadır.”¹⁷

Tahsin Banguoğlu¹⁸, konuyu *bağlam* yani bağlaç başlığı altında incelemiştir ve şu tanımları vermiştir:

“*ne...ne*: sözcükleri, tümceleri bağlamaya yarayan *ne* bağlacı, genellikle yinelerek kullanılır. *Ne...ne* bağlacının iki önemi vardır. Görevleri aynı olan ögeleri bağlamak, kullanıldığı tümceye olumsuzluk anlamı katmak”.¹⁹

Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*²⁰ adlı kitabında incelediğimiz bağlama edatlarını anlam açısından şöyle tanımlamıştır: “*ne...ne (ne...ne de)* tümceleri olumsuzluk belirterek bağlar”²¹

Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*²² eserinde konuyu şöyle incelemektedir:

Tekrarlı *ne*'lerin biçimce ve anlamca olumsuz cümle kuruluşları:

a) Cümledeki fiil tekrarlı *ne*'lerden önce gelirse, fiil olumsuz kalır. Cümle hem biçimce hem anlamca olumsuz olur:

Sallanmaz o kalkışta ne mendil, ne de bir kol (Yahya Kemal Beyathı)

¹⁶ Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1972, s.335

¹⁷ a.g.e., s. 354

¹⁸ Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 1990

¹⁹ a.g.e. s.395

²⁰ Koç, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul, 1990, s.181

²¹ a.g.e., 185

²² Ediskun, Haydar, *Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi - Biçimbilgisi - Cümlebilgisi)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992, s.318

Burada dikkat edilecek olursa yüklem başta kullanılmıştır.

b) Tekrarlı *ne*'ler şartlı bir cümlecikte bulunuyorsa, şartlı cümlecğin fiili olumsuz kalır:

Kardeşinizden ne bir haber, ne bir mektup almadınızsa, hemen yola çıkınız.

c) Tekrarlı *ne*'ler bir ulaçla kurulmuş bir cümlecikte bulunuyorsa, ulaç olumsuz kalır:

Ne beni, ne de seni göremediği için (=Göremediğinden, göremeyince, görmeyeli beri...) hayli üzülmüş.

Ondan ne bir selam ne bir mektup almadıkça adını bile anmayacağım.

ç) Bir cümlede tekrarlı *ne*'lerden sonuncusu ile fiil arasına birtakım kelime ya da kelime öbekleri girerse, fiil olumsuz kalır:

Bu meseleye ne annemi, ne de babamı katiyen karıştırılmamalıyız.

d) Tekrarlı *ne*'lerden sonra anlamlı bir susuş yapılacak olursa, fiil olumsuz olur.

Dün ne sinemaya, ne de tiyatroya...gidemedik.

Kaynakları belirtilmeyen bu cümlelere güven vermemekle birlikte H. Ediskun'un tespitleri bu doğrultudadır.

Leylâ Karahan, *Türkçede Sözdizimi – Cümle Tahlilleri*²³ adlı kitabında *ne* edat, *ne* bağlaç ana başlığını kullanmış, konuyu *bağlama grubu* adı altında ele almıştır. Konu ile ilgili olarak esas aldığı bağlama grubu içinde *bağlama edatı* terimine de yer vermiştir: “bağlama edatı+isim unsuru+bağlama edatı= bağlama grubu”.

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekilbilgisi)*²⁴ adlı kitabında *ne...ne* bağlacı hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Görevdeş veya zıt anlamlı kelimelerin başına gelerek bunları arka arkaya sıralayan *ne...ne* bağlacı, aynı zamanda, sıraladığı öğelerden “hiçbiri” anlamını veren bir “red” bir “olumsuzluk” bildirme işlevi de yüklenmiştir. Yapısı bakımından zamir kökenlidir. Bu bağlaç ikiden fazla tekrarlı olarak da kullanılır, *de* bağlacı ile de pekiştirilebilir:

Ne Şam'ın şekeri ne arabın yüzü.

²³ Karahan, Leylâ, *Türkçede Sözdizimi – Cümle Tahlilleri*, Ankara, 1995, s.30

²⁴ Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekilbilgisi)*, TDK yayınları.827, Ankara, 2003, s.1111-112

Güniün ucu azıcık görününceye kadar *ne* konuştular, *ne de* azıcık durup soluk aldılar. (Y.Kemal, IM,62)”

Görüldüğü gibi *ne...ne*'li kuruluşlarda yüklem başlangıçta Farsçanın etkisiyle olumludur. Farsçaya bağlı olarak yüzlerce yıl bu gelenek sürdürülmüş. Tanzimat'tan itibaren zaman zaman fiilin olumsuz biçiminin kullanılacağı gündeme gelmiş ve Cumhuriyet döneminde dilin gelişmesine bağlı olarak *ne...ne*'li yapılar çok çeşitli kullanım özellikleri kazanmıştır. Şimdi de Jean Deny'nin bu konuyu nasıl değerlendirdiğini görelim.

Jean Deny, *Türk Dili Gramer*'²⁵inde konuyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

1. Cümledeki tekrarlı *ne*'lerin keşiklediği (nöbetleştiği) hadlerden sonuncusu ile fiil arasında uzun, kısa bir kelime, ya bir söz bulunur ve böylece bunlar birbirinden az çok uzaklaşmış olursa fiil olumsuz kalır;

“O *ne* arkadaşlarıyla, *ne* kardeşleriyle, *ne de* babasıyla (asla) geçinmez”;

“Çocuğu *ne* erkek kardeşi *ne de* kız kardeşi (arayıp) sormadı”;

“O işe *ne* senin, *ne* onun kitabı (işe) yaramaz.”

2. Cümledeki tekrarlı *ne*'lerin keşiklediği hadlerden sonuncusu ile fiil arasında sesle bir duraklama yapılır ve yine bunlar birbirinden az çok uzaklaşmış bırakılırsa, fiil olumsuz kalır.

“Bugün *ne* bağçeye, *ne* sokağa ...çıkmadım”;

“Hastaya bir ay müddetle *ne* et, *ne* süt, *ne* sebze, *ne de* yumurta...verilmeyecek.”

3. Tekrarlı *ne*'ler, fiil daha önce söylenen devrik nesirli bir cümlede ya da nazımda sonraya kalmışsa, o fiil olumsuz bırakılır.

“Ben bugün (çıkmadım) *ne* bağçeye, *ne* sokağa”;

“Çocuk artık (sevmiyor) *ne* bebeğini, *ne* başka bir oyuncağını”.

4. *Sakın, hiç, hiç birisi, kesin olarak, bir zaman, henüz* gibi olumsuzluğu pekiştiren zarflar ve tümleçlerden sonra fiil ancak olumsuz olarak yazılır.

“*Ne* sigarayı *ne* enfiyeyi hiç kullanmam”;

“*Ne* çok rüzgârlı *ne de* çok durgun havadan pek hoşlanmam”.

²⁵ Deny, Jean, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941, s.647 - 648, 655

5. *Gelip görmedi, dinlemeyip gitti* gibi çaprazlı fiiller *ne* ile bağlandığı zaman olduğu gibi kalarak bir değişiklik göstermezler.

“*Ne Orhan ne Aydın beni gelip görmediler*”;

“*Ne Orhan ne Aydın beni dinlemeyip gittiler*”.

Görüldüğü gibi J.Deny bu sorunu *ne...ne*'li ifadenin ikinci parçasının birinci parçadan uzak düşmesi sırasında yüklem sırasında yüklem olumsuz olabileceği üzerinde duruyor. Ayrıca *hiç* gibi olumsuzluk ifade eden zarfların kullanıldığı durumlarda yüklem olumsuz olduğunu belirtir.

Konu üzerinde duran başka bir yazar da Peyami Safa'dır. Peyami Safa²⁶ *Osmanlıca Türkçe Uydurmaca* adlı kitabında konuyu şöyle açıklar:

“Eğer, “ne” edatından sonra fiil, ara yere birkaç fail ve mef’ul karışmayarak, nihayet bir iki kelime fasıla ile o edatu takip ediyorsa müsbet gelmelidir. Fakat ara yere birkaç kelime, birkaç fail ve mef’ul karışıyorsa, baştaki “ne” edatının yetme tesiri zaafa uğradığı için fiil menfi gelmelidir.” diye konuyu açıklamıştır.

Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük*²⁷te konuyla ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

1. *Ne* ile bağlanan özne veya cümlelerden önceki fiiller aşağıda gösterilen durumlarda olumsuz kullanılırlar:

a) Fiil, *ne* ile bağlanan özne veya cümlelerden önce gelirse: “Benimle hemzeban olmaz **ne** Firdevsî **ne** Hakanî.” (Nefî)

Bundan sonraki örnekler belli yazarlardan alınmamıştır.

b) *ne*'li cümlenin fiili şartlı olursa: Sen **ne** yaz, **ne** kış dinlemezsün çabuk çökersin.

c) fiilden önce olumsuz bir anlam veren bir ünlem veya zarf bulunursa: **Ne** tütüne, **ne** içkiye sakın alışmayın: **Ne** İzmir'e **ne** Bursa'ya hiç gitmemiş.

Ne memlekette konuşulan dili, **ne** oranın âdetlerini bilmediğinden çok zahmet çekti.

Ne çay **ne** kahve içmeyeli rahat ettim.

Ne parası, **ne** malı kalmayınca kadar saçtı savurdu.

Ne kitabı, **ne** defteri bulamayınca kızdı.

Ne sigara **ne** içki içmedikçe korkmasın.

²⁶ Safa, Peyami, *Osmanlıca Türkçe Uydurmaca*, Ötüken Yay., İst.1999, s.19

²⁷ *Türkçe Sözlük*, TDK Basım Evi, Ankara, 1998, s.1644 -1645

Ne sen, ne o gelmedikten sonra (veya gelmeden önce) ben yalnız ne yapayım?

W. Radloff²⁸ ne...ne bağlama edatının başlangıcını Uygurcaya kadar götürmektedir ve aşağıdaki örneği vermiştir:

ne...ne²⁹ : “ölümük tudumas ne bilik ne uguş” (Uig.) (ölümü ne bilgi ne akıl tutamaz)

Şiar Yalçın, *Doğru Türkçe* adlı kitabında “Ne” Bağlaçlarından Sonra Gelen Fiil başlığı altında, çalışmamızdaki söz konusu olan meseleyi incelemektedir. Yazar “ne” olumsuzluk bağlacından sonra gelen fiilin olumsuz olması gerektiğini belirtmektedir: “hemen hemen bütün Batı dillerinde (hiç değilse benim bildiklerimde) olumsuzluk bağlacından – aslında “ne” bir edat (*preposition*) değil, bir bağlaçtır (*conjunction*) – sonra gelen fiil olumlu olarak tasrif edilir: ne Ahmet, ne Mehmet geldi; böyle bir şeyi ne gördüm, ne işittim. Çünkü iki olumsuz bir araya gelirse, tıpkı matematikte $-x = +$ olduğu gibi, ortaya bir olumluluk çıkar: “Ne yemek yemedim, ne de uyku uyumadım” dersem, hem yemek yediğim, hem de uyku uyuduğum anlaşılır; böyle bir şey söylemek gerekirse, “ne yemek yememezlik ne uyumamazlık ettim” daha isabetli olur.

“Ne” bağlaçlarından sonra gelen fiil şeklini olumsuz olma durumları hakkında da şu bilgileri vermektedir: “yüklem “ne” li cümlelerin başında, yani “ne”lerden önce ise (bugün çok moda olan devrik cümlelerde olduğu gibi) mutlaka olumsuzdur ve aksi düşünülemez.

“Ne” li öznenin yüklemi cümlelerin esas fiili değil de bir başka ögesi, meselâ bir fiilimsi ise, yüklem olumsuz şeklinde kullanılır.

Aynı şekilde “ne”ler ile yüklem arasında bir zarf varsa, yüklem yine olumsuz olur: Ne arkadaşları ne öğretmenleri Hasan’ı pek sevmezlerdi. Burada da “de” bağlacını kullanmak daha iyidir.”³⁰

Konumuzun bir başka boyutu ne...ne, ne...ne de kullanımı ile ilgilidir.

Ne...ne, ne...ne de bağlama edatının tarihî dönemlerdeki kullanımları ile ilgili incelemiş olduğumuz metinlere göre tespitlerimiz şunlardır:

Daha önce Uygurcada ne...ne bağlama edatına rastlandığını belirtmiştik.

Karahanlı Türkçesi eserlerinin başında gelen *Kutadgu Bilig*’de ne...ne’li veya ni...ni’li biçimlerin herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

²⁸ W. Radloff, Wilhelm, *Opu slovaryu tyurkskich nareciy - Versuch eines Wörterbuches der Türk - Dialecte*. (1893,1899,1905,1911 Petersburg neşrinden fotomekanik usulle 4 cilt ve 8 kitap hâlinde kopya baskı). Proizvodstvenno - izdatil’ skiy kombinat VİNİTİ, Moskva, 1963

²⁹ a.g.e. tom III/ 1, s. 668

³⁰ Yalçın, Şiar, *Doğru Türkçe*, Metis Yayınları, 1998, s.24, 81

Çağatay Türkçesinde ise *ni...ni*'li şekiller sıkça kullanılır:

“*Ni* min kalgum *ni* sin baki zamani kilgil iy saki

Kadeh devrini hoş tut kim vefasızdur besi devran”

(Nevayi, *Fevayidü'l-Kiber*, s.439)

“Bil ki ‘alemde *ni* şeh kaldı *ni* big

Şah-ı magfur dik ü bigleri dik”

(Nevayi, *Fevayidü'l-Kiber*, s.677)

Eski Anadolu Türkçesinde bu bağlama edatı *ne...ne* biçimine sıkça rastlanmaktadır

“ *ne* devlet başda kalur ve *ne* can tende”

(Z.Korkmaz, *Marzuban-name Tercümesi*, 19a-13,14, s.223)

“ılan balık gibi ki *ne* bellü balıkdur ve *ne* bellü ılandur”

(Z.Korkmaz, *Marzuban-name Tercümesi*, 7b-13, s. 210)

Konu ile ilgili olarak genel tespitler

Bu bilgilerin ışığında seçtiğim örneklere dayanarak bazı tespitler yapmaya çalışalım.

I. Deyim ve atasözü yapısında olup, eskiden beri şeklini bozmadan kısa anlatımlar olarak sürüp gelen bu sözlerde fiil olumludur.

Ne alacak *ne* verecek.

Ne alandan *ne* satandan olmamak.

Ne aldı *ne* verdi.

Ne alıp *ne* vereceği olmak.

Ne Allah tanır *ne* kul.

Ne altını bırakmak *ne* üstünü.

Ne arayan var *ne* soran.

- Ne* bal etti *ne* mum.
Ne balını isterim *ne* belasını.
Ne benden sana bazlama, *ne* senden bana gözleme.
Ne benden selâm *ne* senden kelâm.
Ne çaldın yüzüme, *ne* çalayım yüzüne.
Ne dağda bağım var, *ne* çakalda (tilkide) dâvam.
Ne deve yürüsün *ne* can seslensin.
Ne dost belli *ne* düşman.
Ne güler ki gülesin, *ne* ağlar ki ağlayasın.
Ne izi belli *ne* tozu.
Ne kalburun üstü, *ne* eleğin altı.
Ne kızı veriyor *ne* düntürünü küstürüyor.
Ne kokar *ne* bulaşır.
Ne od var *ne* ocak.
Ne öldürür *ne* ondurur.
Ne ölü görmüş ağlamış, *ne* düğün görmüş oynamış.
Ne ölüye ağlar *ne* diriye güler.
Ne sakala minnet *ne* bıyığa.
Ne şap oldu *ne* şeker.
Ne sen sor *ne* ben söyleyeyim.
Ne sihir *ne* keramet el çabukluğu marifet.
Ne şehit oldu *ne* gazi.
Ne şiş yansın *ne* kebab.
Ne tadı var *ne* tuzu.
Ne yardım geçer *ne* serden.
Ne yer *ne* yedirir.

Ne zekât verecek mal *ne* zekât alacak hal.³¹

Ne balımı isterim *ne* belâsım..

Ne od var *ne* ocak.

Ne selâm *ne* sabah.

Ne Şam'ın şekeri *ne* Arabın zekeri (yüzü).

Ne yârdan geçer *ne* serden.³²

II. Birinci bölümü takip eden *ne*'li yapılar ikinci bölümde araya başka kelime ve kelime grupları (zarf grupları, edat) giriyorsa fiil olumsuz olabilmektedir. Bu durumda olumsuzluk kavramı zayıf kaldığından yüklemde olumsuzluk ifadesine gerek görülmektedir. Anlaşılan bu açığı kapatmak için yükleme olumsuzluk eki getirilmektedir.

1. “Dünyada kadınlar kadar idaresi müşkil mahlûk yoktur. *Ne deliler, ne canavarlar* onlar kadar şâyan -ı isti'âze **olamaz!**” (RME -BE III, *Araba Sevdası*, s.246)

Burada araya “onlar kadar” zarfı girmiştir.

2. “*Ne kıza ne oğlana* ağzını açıp **bir kelime söylemiyorum.**” (Y.K.Karaosmanoğlu, *KK*, s.13)

Burada araya “ağzını açıp” zarfı girmiştir.

3. “Fakat *ne Seniha, ne Faik Bey etraflarında* **hasıl oluveren bu boşluktan asla haberdar olmadılar.**” (Y. K. Karaosmanoğlu, *KK*, s.52)

Burada araya “asla” zarfı girmiştir.

4. “Bugün tam onuncu gün hâlâ iyi olmadı

Ne hekimden *ne* hocadan hiçbir şifâ **bulmadı**”. (BTTŞA, M.E.Yurdakul, *Zavallular*, s.514)

Burada araya “hiçbir” zarfı girmiştir.

5. “Şimdiye kadar *ne bir çocuğa, ne bir kimseye* böyle elimle bir şey **yedirememişimdir.**” (R. N. Güntekin, *KD*, s.14)

6. “*Ne Bozova'daki hazırlıklarım esnasında, ne de burada* onları tek tek tanımağa vakit **bulamamışım.**” (R. N. Güntekin, *KD*, s.160)

Bu iki cümlede ise araya bir zarf grubu bir de nesne girmiştir.

³¹ Yurtbaşı, Metin, *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*, Ankara, 1997, s. 379 -382

³² Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* (II), TDK Yayınları, Ankara, 1984, s.823 -825

6. “**Ne Tanrı’ya ne şeytana artık inanmam.**” (H. R. Gürpınar, SA, s.114)

Burada araya “artık” zarfı girmiştir

7. “Raci bütün bu müddet zarfında **ne muhalefete, ne muvakate delâlet eder bir kelime bile söylememiştir.**” (H. Z. Uşaklıgil, MS, s.190)

8. “Bâzi saçımı okşuyor, bâzi elimi öpüyor, ondan ileri **ne vaziyetle, ne de sözleriyle** bir türlü **gitmiyordu.**” (H. E. Adivar, KA, s.95)

Bu üç cümlede araya üç zarf girmiştir: birincide “artık” zarfı, ikincisinde, “bile” zarfı, üçüncüsünde ise “bir türlü” zarfları.

9. “Her ne kadar o aileye uzak bir akrabalığı varsa da **ne ahlâkça, ne tabiatça hiç benzemiyor.**” (P. Safa, SK, s.73)

Burada araya olumsuzluk ifade eden “hiç” zarfı girmiştir.

10. “**Ne kendisine, ne de başkalarına hürmeti yok.**” (Peride Celal, AK, s.31)

Bu örnek ise beklediğimiz yönleme kullanıma uymuyor, dolayısıyla *yok* yerine *var* geçmeliydi. Bu tür kuralsız kullanımlara rastlanmaktadır.

11. “Bunun dışında **ne yeni ortaya çıkan Cemal hikâyesine, ne de Zeliş’in** kendisiyle evlenmek istemeyeceğine **inanmıyor, inanamıyordu.**” (N.Cumalı, Zeliş, s.95)

Bu örnekte *inanmıyor* yerine *inamıyor* olmalıydı. Ancak bu görüldüğü gibi olumsuz fiil kullanımları son dönemlerde özellikle uzun cümlelerde giderek yaygınlaşmıştır. Necati Cumalı’nın “Babası on yedi yaşında evlenmiş, **ne** evlenmeden önce **ne de** evlendikten sonra, karısından başka kadın **tanımamıştı** hayatında”. (N. Cumalı, Zeliş, s.206)

12. “Onların **ne ceketleri, ne çizmeleri, ne de isimleri** aklında **kalmaz** kimsenin.” (N. Cumalı, Zeliş, s.145)

Burada araya “aklında” dolaylı tümleci girmiştir.

13. “Bu sefer **ne yaz sonu, ne kış sonu olmamasına** ve işlerin tam durgun zamanına...” (YKK, Ankara, s.70)

14. “**Ne** vaziyetlerinin ehemmiyetini, **ne de** kahramanlığını, **ne** kahraman olacaklarını veya gidecekleri günü, düşünmüyorlardı. (Atay, Zeytindağı, s.165)

15. **Ne** keşif, **ne** şahit, **ne** ehli-vukuf, zabıt kâtibi de gerekmez.

(A.Sayar, Yılıkı, s.9)

Aşağıda verdiğimiz örnekler ise, fiilin başta olumsuz oluşu ile ilgili örneklerdir.

16. **Açılmaz ne** bir yüz **ne** bir pencere

Bakıldıkça vahşet çöker yerlere. (BTTŞA, Tefvik Fikret, *Yağmur*, s.246)

17. **Sallanmaz** o kalkışta **ne** mendil, **ne de** bir kol. (Yahya Kemal Beyatlı)

18. En alevli çöllerin üstünden hep beraber

Geçerken **bulmadılar ne** bir ot, **ne** bir yosun (Z.O.Saba, *YM, Sebil ve Güvercinler*, s.79)

Bunlar daha çok vezinli kafiyeli ifadelerdir.

Burada araya “hiçbir” zarfı girmiştir.

Verilen örneklerde görüldüğü gibi fiilin olumsuz oluşu araya giren kelime ve kelime gruplarıyla ilgilidir. Anlaşılan *ne...ne*'li bağlama edatının ifade ettiği olumsuzluk kavramı zayıf kalmakta ve yükleme olumsuzluk eki getirilerek bu açık kapatılmaktadır.

Ne keşif, ne şahit, ne ehlivukuf, zabıt kâtibi de gerekmez. (A.Sayar, *Yılkı*, s.9) yapısındaki cümlelerde ise, *keşif, şahit, ehlivukuf* ve *zabıt kâtibi* sözlerinden önce *ne* bağlacı kullanılmış ve böylece *ne...ne*'li ikili kullanım aşılarak *ne* bağlacının üç kez kullanılmış. Bu tür örneklerde de yüklem olumsuz olmuştur. Benzeri bir başka örnek ise şöyledir: “*Ne vaziyetlerinin ehemmiyetini, ne de kahramanlığını, ne kahraman olacaklarını veya gidecekleri günü, düşünmüyorlardı.* (Atay, *Zeytindağı*, s.165)

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı üzere, *ne...ne*'li bağlama edatının yüklemi olumsuz oluşu, *ne* bağlacının ikiden fazla kullanılması Tanzimat'tan günümüze kadar Türkçenin yapısı içinde ortaya çıkan yeni gelişmeler olarak değerlendirilebilir.

Prof. Dr. Hamza Zülfikar'ın gözetimi altında, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırladığım “Cümle bilgisi açısından *ne...ne, hem...hem, ya...ya, ister...ister* bağlama edatları” adlı yüksek lisans tezinden bir bölümü olarak ele aldığım bu konunun *hem..hem, ya...ya, ister...ister* gibi öteki bağlama edatlarını bundan sonraki yazımda ele alacağım.

KAYNAKLAR

- AKSOY**, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (II)*, TDK Yayınları, Ankara, 1984
- BANGUOĞLU**, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 1990
- DENY**, Jean, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, çev. Ali Ulvi Elöve, İstanbul, 1941
- Dictionary of Contemporary English*, Logman Dictionaries, Third Edition, 1995
- EBÜZZİYA**, Tevfik, *Ne Edât -ı Neyfi Hakkında Tettebbuât*, İstanbul, 1909
- EDİSKUN**, Haydar, *Türk Dilbilgisi (Sesbilgisi - Biçimbilgisi - Cümlebilgisi)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992
- ERGİN**, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1972
- GENCAN**, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Fen Fakültesi Basım Evi, İstanbul, 1971
- KARAHAN**, Leylâ, *Türkçede Sözdizimi- Cümle Tahlilleri*, Ankara, 1995
- KOÇ**, Nurettin, *Yeni DilbilgisiYeni Dilbilgisi*, İstanbul, 1990
- KORKMAZ**, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekilbilgisi)*, TDK yayınları.827, Ankara, 2003.
- MAURİCE**, Grevisse, *Le Bon Usage*, Duculot, Onzième Édition, 1980
- MU'İN**, Muhammed, *Ferheng -i Farisi*, Emir Kebir Yayınları, Tahran, 1363
- ÖZTÜRK**, Mürsel, *Farsça Dilbilgisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988
- SAFA**, Peyami, *Osmanlıca Türkçe Uydurmaca*, Ötüken yay., İst.1999
- SCHRAMPER AZAR**, Betty, *Understanding and Using English Grammar*, Second Edition, 1989
- ŞİAR**, Yalçın, *Doğru Türkçe*, Metis Yayınları, 1998
- Türkçe Sözlük*, TDK Basım Evi, Ankara, 1998
- YURTBAŞI**, Metin, *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*, Ankara, 1997

ESER KISALTMALARI

BTTŞA : Akyüz, Kenan, *Batı Te'sîrinde Türkçe Şiir Antolojisi*,
Ankara, 1970

KA : Adıvar, Halide Edip, *Kalp Ağrısı*, 3. basılış, Remzi
Kitabevi, İstanbul

KD : Güntekin Reşat, *Kan Dâvası*, İnkılâp Kitabevi, 1960

KK : Karaosmanoğlu Yakup Kadri, *Kiralık Konak*, Remzi
Kitabevi, İstanbul, 1958

MS : Uşaklıgil, Halid Ziya, *Mai ve Siyah*, İstanbul, 1968

SA : Hüseyin Rahmi, *Son Arzu*